

Tomasz Graff

 <https://orcid.org/0000-0002-2142-086X>

UNIwersYTET PAPIESKI JANA PAWŁA II W KRAKOWIE

 <https://ror.org/0583g9182>

Założenia projektu „Najstarsze akta kapituł karmelitów dawnej obserwy w Polsce (do 1688) – edycja krytyczna” (2024–2027)

 <https://doi.org/10.15633/9788383701035.01>

Przedmiotem zadania projektowego realizowanego przez Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie w latach 2024–2027 w ramach Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki jest zainicjowanie opracowania edycji materiałów źródłowych związanych z polskimi karmelitami. Jako pierwsze zostaną wydane najstarsze akta kapituł prowincjalnych (XV–XVII wiek). Wspomniane akta, jak również księgi fundacji, stanowią obok dokumentów pergaminowych z epoki średniowiecza zrab najstarszych źródeł do dziejów karmelitów w Polsce. Spośród zachowanych w archiwach karmelitańskich tekstów edycji zostaną poddane odpisy protokołów najstarszych kapituł z lat 1463–1667, 1678 przechowywane w Archivum Generale Ordinis Carmelitarum w Rzymie oraz dwie księgi kapituł prowincjalnych z lat 1603–1667 i 1668–1688 znajdujące się w Archiwum Klasztoru Karmelitów na Piasku w Krakowie.

Ramy projektu wyznaczają ponadto najważniejsze wydarzenia z historii karmelitów na ziemiach polskich, to jest: sprowadzenie zakonników do Polski (koniec XIV wieku) oraz powstanie kolejnej prowincji karmelitańskiej (ruskiej) w Rzeczypospolitej (1687). Pierwsze klasztory na ziemiach polskich należały od końca XIV wieku do prowincji górnoniemieckiej. Została ona utworzona w 1348 roku, natomiast w 1411 roku wydzielono z niej prowincję czeską, która funkcjonowała do 1440 roku. Oprócz Czech i Polski obejmowała ona Prusy, Saksonię, Turynię i Węgry. Następnie wydzielono prowincję saską. Prawdopodobnie część polskich konwentów funkcjonowała wówczas w ramach osobnego wikariatu. W roku 1462 została utworzona odrębna prowincja polsko-czeska (klasztory w Krakowie, Poznaniu, Bydgoszczy, Gdańsku, Jaśle, wkrótce także Płońsku i kolejnych, a także w Czechach: Pradze, Tachowie, Strzegomiu, później Chyše i Rabštejnie nad Sřtelou). Czeskie placówki funkcjonowały w niej do lat 30.–40. XVI wieku¹. Z tego właśnie okresu pochodzą najstarsze odpisy kapituł. W historiografii zakonnej przyjęło się, że na okres od 2. ćwierci XVI wieku po rok 1551 datuje się utworzenie samodzielnej prowincji polskiej. Jak wspomniano

- 1 I. Chodynicki, *Wiadomość historyczna o fundacyach klasztorów zakonu karmelitańskiego, niegdyś w Polsce i Litwie, a później pod panowaniem Austrii, Rossyi i Pruss, zostających*, Lwów 1846; T. M. Trajdos, *U zarania karmelitów w Polsce*, Warszawa 1993; B. Tomaszewski, *Dzieje zakonu OO. Karmelitów w Polsce na Litwie i Rusi (1397–1997)*, Kraków 1988 (mps); C. Martini, *Der deutsche Carmel*, Bamberg 1922; Wołyniak (J. M. Giżycki), *Z przeszłości karmelitów na Litwie i Rusi*, Kraków 1918; *Monasticon Carmelitanum: Die Klöster des Karmelitenordens (O. Carm.) in Deutschland von den Anfängen bis zur Gegenwart*, Hrsg. E. Klueting, S. Panzer, A. Scholten, Münster 2012; por. J. Smet., *The Carmelites. A History of the brothers of our Lady of Mount Carmel*, vol. 1, Roma 1975; J. Smet, *The Carmelites. A History of the brothers of our Lady of Mount Carmel*, vol. 2, Darien 1976; J. Smet, *The Carmelites. A History of the brothers of our Lady of Mount Carmel*, vol. 3, Darien 1982; J. Smet, *The Carmelites. A History of the brothers of our Lady of Mount Carmel*, vol. 4, Darien 1985; Z. Zyglewski, *Z dziejów klasztoru karmelitów w Bydgoszczy 1398–1816*, [w:] *Karmelitańskie dziedzictwo Bydgoszczy*, red. M. Puźniak, Bydgoszcz 2017, s. 61–62 (Duchowe Dziedzictwo Diecezji Bydgoskiej, 2).

wyżej, w 1687 roku powstała natomiast prowincja ruska pod wezwaniem św. Józefa z głównym klasztorem we Lwowie (przede wszystkim ze względu na dużą liczbę klasztorów w polskiej prowincji karmelitów i znaczne odległości między nimi). Tym samym można zauważyć, że lata 1551–1687 to czas funkcjonowania samodzielnej jednostki organizacyjnej zakonu liczącej 34 klasztory, które były rozrzucone na ziemiach Rzeczypospolitej.

Dotychczas nie ukazały się publikacje przedstawiające całościowy obraz funkcjonowania prowincji czesko-polskiej oraz polskiej w interesującym nas okresie. Projektowane badania wraz z edycją krytyczną akt kapituł karmelitów dawnej obserwacji od XV wieku do lat 1687–1688 mają zatem dostarczyć fundament źródłowy do dalszych badań.

Aby umożliwić jak najszerszemu gronu badaczy skorzystanie z wyników pracy zespołu, każdy z planowanych tomów zostanie poprzedzony wstępem zawierającym zarówno charakterystykę samego źródła, jak i jego opis kodykologiczny. We wstępie do pierwszego tomu znajdą się ponadto szersze rozważania dotyczące funkcjonowania prowincji w tym okresie oraz zasady edycji. Poprzez umieszczenie wyników badań w serwisie Polona na zasadach wolnego dostępu badacze otrzymają bezcenne narzędzie, dzięki któremu możliwe będzie uzupełnienie obrazu przeszłości dawnej Rzeczypospolitej o dzieje karmelitańskiego zakonu mendykanckiego. Udostępnienie wyników badań w formie plików PDF za pośrednictwem Internetu stworzy badaczom reprezentującym różne dyscypliny naukowe niepowtarzalne możliwości, np. w zakresie zastosowania nowych technik badawczych wykorzystywanych przy analizie źródeł, takich jak metoda statystyczna do badań rękopisów bądź taksonomia numeryczna. Materiały źródłowe będące przedmiotem projektu stanowią ponadto narzędzie do poznania nie tylko biografistyki zakonnej, lecz także mikrohistorii Kościoła Rzeczypospolitej.

Edycja źródłowa umożliwi badaczom poznanie dziejów prowincji, historii poszczególnych klasztorów oraz da możliwość rozpoczęcia badań prozopograficznych.

Ze względu na znaczną objętość rękopisów przeznaczonych do edycji planowane jest wydanie trzech tomów:

Tom pierwszy – Marcin Behm, *Compendium libri Provinciae* 1462–1667, 1678, Archivum Generale Ordinis Carmelitarum w Rzymie, sygn. II. Polonia Commune 1 (objętość rękopisu – około 80 stron).

Tom drugi – Akta kapituł prowincjalnych, sesji definitorów prowincji, kopie pism generała zakonu z lat 1603–1667, Archiwum Klasztoru Karmelitów na Piasku w Krakowie, rkps 93 (objętość rękopisu – 468 stron).

Tom trzeci – Liber provinciae Polonae fratrum ordinis Beatissimae Mariae Virginis de Monte Carmeli continens acta et decreta capitularia definitoria aliaque pertinentia confectus et inchoatus z lat 1668–1688, Archiwum Klasztoru Karmelitów na Piasku w Krakowie, rkps 94 (objętość rękopisu – 472 strony).

Każdy z tomów oprócz wstępu zawierać będzie także indeksy osobowy i geograficzny. Celem edycji jest dotarcie do polskich badaczy, jak również do historyków z innych krajów, dlatego za podstawę przyjęto język źródła – łacinę.

Akta kapituł stanowią istotne źródła do dziejów zgromadzeń zakonnych; zapisy poszczególnych kapituł informują o wszystkich najważniejszych przestrzeniach działalności prowincji. Można odnaleźć tam informacje o studiach zagranicznych ojców, decyzjach o mianowaniu na wybrane funkcje i stanowiska w zakonie, a także o sprawach bieżących poszczególnych konwentów. Niemożliwe jest prowadzenie badań podstawowych dotyczących karmelitów ani mendykantów bez krytycznej edycji akt kapituł prowincjalnych. Historycy zajmujący się regionalistyką odnajdą w nich najważniejsze informacje do dziejów miast i jednostkowych klasztorów na terenie dawnej Rzeczypospolitej². Historycy prawa będą mogli z kolei prześledzić metodę funkcjonowania

2 Zob. np. S. Sulecki, *Źródła do dziejów klasztoru bydgoskiego w archiwach karmelitów*, [w:] *Karmelitańskie dziedzictwo Bydgoszczy*, red. M. Puźniak, Bydgoszcz 2017, s. 205–223 (Duchowe Dziedzictwo Diecezji Bydgoskiej, 2).

zarządów prowincji oraz poszczególnych klasztorów. Przy zastosowaniu metody prozopograficznej możliwe stanie się uchwycenie mobilności zakonnej oraz przebiegu karier zakonników, a także ukazanie ich pochodzenia społecznego. Analiza karier zakonnych umożliwi pełniejsze spojrzenie na funkcjonowanie środowiska zakonnego w strukturze dawnej Rzeczypospolitej i wzajemne oddziaływanie struktur zakonnych, miejskich, jak również kręgów kultury wysokiej. Edycja źródła w języku łacińskim umożliwi ponadto badania nie tylko historykom, ale także reprezentantom innych dyscyplin naukowych, m.in. lingwistom zajmującym się nowożytną łaciną.

Planowana edycja źródłowa stanowi pierwszy krok w kierunku stworzenia słownika karmelitów w dawnej Rzeczypospolitej. Tym samym otwarte zostaną nowe perspektywy badawcze dla poznania dziejów zakonu karmelitów w Polsce w okresie przedrozbiorowym. Prace te prowadzone są z wykorzystaniem metod i warsztatu edytora źródeł średniowiecznych i nowożytnych, co pozwala na uzyskanie krytycznej podstawy tekstowej. Po ustaleniu poprawnej lekcji tekstu zespół badawczy sporządza odpisy, które następnie poddawane są weryfikacji oraz korekcie językowej wykonanej przez filologa. W kolejnym etapie badacze skupiają się na identyfikacji osób i miejsc wymienianych w analizowanych rękopisach, co pozwala na pełniejsze osadzenie materiału źródłowego w realiach historycznych. Szczególnym wyzwaniem jest rozpoznanie setek imion i nazwisk (nierzadko samych imion) zakonników. Po zakończeniu prac edytorskich związanych z opracowaniem i przygotowaniem akt do druku nastąpi etap redakcji materiału oraz sporządzenia indeksów osobowego i geograficznego. Całość dopełni przygotowanie streszczenia w języku angielskim. Efektem końcowym projektu będzie dostępna zarówno w wersji drukowanej, jak i online krytyczna edycja najważniejszych źródeł do dziejów karmelitów w Polsce, stanowiąca istotny wkład w badania nad historią zakonu.

W trakcie realizacji projektu kluczowym zadaniem jest przeprowadzenie szczegółowych kwerend archiwalnych, krajowej i zagranicznej,

w instytucjach zawierających dokumenty i akta odnoszące się do dziejów zakonu karmelitów w Polsce. Analizie poddawane są szczególnie akta kapituł prowincjalnych przechowywane w archiwach rzymskim oraz krakowskim³. Równocześnie wykorzystywane są znane już zespołowi archiwalia dostępne w Polsce i za granicą⁴, jak również źródła drukowane⁵ oraz opracowania naukowe, w tym niezwykle pomocne publikacje

- 3 *Compendium libri Provinciae 1462–1667*, Archivum Generale Ordinis Carmelitarum w Rzymie, sygn. II. Polonia Commune 1; Akta kapituł prowincjalnych, sesji definitorów prowincji, kopie pism generała zakonu, 1603–1667, Archiwum Klasztoru Karmelitów na Piasku w Krakowie, rkps 93; *Liber provinciae Poloniae fratrum ordinis Beatissimae Mariae Virginis de Monte Carmeli continens acta et decreta capitularia definitoria...*, 1668–1688, Archiwum Klasztoru Karmelitów na Piasku w Krakowie, rkps 94.
- 4 *Liber continens acta et decreta capitulorum generalium, provincialium, definitorialium sub regimine A. R. P. Martini Charzewicz...* prioris conventus huius Maioris Arenari Cracoviensis, Archiwum Klasztoru Karmelitów na Piasku w Krakowie, rkps 95; *Liber provinciae Poloniae et Magni Ducatus Lithuaniae...* continens acta capitularia et definitoria, Archiwum Klasztoru Karmelitów na Piasku w Krakowie, rkps 96; A. Kośliński, *Index fundationum monasteriorum Provinciae Poloniae Carmelitarum Antiquae Regularis Observantiae*, 1676, Archiwum Klasztoru Karmelitów na Piasku w Krakowie, rkps 92; *Księga nowicjatu w klasztorze karmelitów w Krakowie na Piasku*, 1509–1764, Archiwum Klasztoru Karmelitów na Piasku w Krakowie, rkps 128; *Księga zmarłych ojców, braci i sióstr zakonu karmelitańskiego prowincji polskiej w latach 1620–1920*, Archiwum Klasztoru Karmelitów na Piasku w Krakowie, rkps 139; *Liber memorabilium sive tractatus historico-chronologicus de origine, fundatione, erectione, statu aliisque revolutionibus ecclesiae et conventus Leopoliensis*, Archiwum Klasztoru Karmelitów na Piasku w Krakowie, rkps 338; *Kopiarz klasztoru karmelitów w Krakowie na Piasku*, Archiwum Klasztoru Karmelitów na Piasku w Krakowie, rkps 645; *Fundationes Monasteriorum FF. Carmelitarum... per Regnum Poloniae*, 1653, Archivum Generale Ordinis Carmelitarum w Rzymie, sygn. I. Polonia 2; *Apographum omnium privilegiorum conventus Cracoviensis in Arenis*, Archiwum Narodowe w Krakowie, rkps 3329.
- 5 *Acta des Karmelitenprovinzials Andreas Stoss (1534–1538)*, bearbeitet von A. Dec kert, M. Hösler, Roma 2000; *Acta Capitulorum Generalium Ordinis Fratrum B. V. Mariae de Monte Carmelo*, vol. 1: *Ab anno 1318 usque ad annum 1593*, ed. G. Wessels, Roma 1912; *Acta Capitulorum Generalium Ordinis Fratrum B. V. Mariae de Monte Carmelo*, vol. 2: *Ab anno 1598 usque ad annum 1902*, ed. G. Wessels, Roma 1934; *Bullarium Carmelitanum: plures complectens summorum pontificum constitutiones ad ordinem fratrum beatissimae semperque Virginis Dei genetricis Mariae de Monte Carmelo spectantes*, vol. 1–2, ed. E. Monsignano, Roma,

ukazujące historię karmelitów ze szczególnym uwzględnieniem ziem polskich⁶.

- G. Plachius, 1715–1718; *Bullarium Carmelitanum: plures complectens summorum pontificum constitutiones ad ordinem fratrum beatissimae semperque Virginis Dei genetricis Mariae de Monte Carmelo spectantes*, vol. 3–4, ed. J. A. Ximenez, Roma, Typ. Hermathenea, 1768; *Corpus Constitutionum Ordinis Fratrum Beatissimae Virginis Mariae de Monte Carmelo*, vol. 1: 1281–1456, a cura di E. Tinambunan, E. Boaga, Roma 2011; C. de Villiers, *Bibliotheca Carmelitana, notis criticis et dissertationibus illustrata*, Orlean, M. Couret & J. Rouzeau-Montaut, 1752; A. Deckert, *Die Oberdeutsche Provinz der Karmeliten nach den Akten ihrer Kapitel von 1421 bis 1529*, Roma 1961.
- 6 Zob. np. A. Bielak, M. Bebak, *Słowo, obraz i dźwięk w „Graduale de sanctis” ze zbiorów krakowskich karmelitów*, Kraków 2022; J. Boyce, *Carmelite Liturgy and Spiritual Identity. The Choir Books of Kraków*, Turnhout 2008; I. Chodynicki, *Wiadomość historyczna o fundacyach klasztorów zakonu karmelitańskiego, niegdyś w Polsce i Litwie, a później pod panowaniem Austrii, Rossyi i Pruss, zostających*, Lwów 1846; J. Dębiński, *Z historii zakonu karmelitów dawniej obserwacji, czyli trzewiczkowych (carmelitae calceati)*, „*Studia Wrocławskie*” 18 (2016), s. 373–390; J. Dębiński, *Karmelici trzewiczkowi i ich działalność ewangelizacyjna w Polsce*, „*Studia Wrocławskie*” 19 (2017), s. 473–492; O. Filek, *Nauka i nauczanie w zakonach karmelitańskich*, [w:] *Dzieje teologii katolickiej w Polsce*, t. 2, cz. 2: *Od odrodzenia do oświecenia: Teologia neoscholastyczna i jej rozwój w akademiach i szkołach zakonnych*, red. M. Rechowicz, Lublin 1975, s. 367–390; *Karmelitańskie dziedzictwo Bydgoszczy*, red. M. Puziak, Bydgoszcz 2017 (*Duchowe Dziedzictwo Diecezji Bydgoskiej*, 2); G. Kloskowski, *Karmelici trzewiczkowi prowincji wielkopolskiej w XVII–XVIII wieku*, „*Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne*” 98 (2012), s. 149–271, <https://doi.org/10.31743/abmk.11735>; W. Kolak, *Stanisław ze Stolca*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 42.1, z. 172, red. A. Romanowski, Warszawa–Kraków 2003, s. 82–83; M. Krajewski, *Kościół i klasztor Ojców Karmelitów w Oborach*, Obory 1986; M. Krajewski, *Pod szatą Karmelu. Kościół i klasztor Ojców Karmelitów w Trutowie*, Trutowo–Brodnica 2016; F. B. Lickteig, *The German Carmelites at the medieval universities*, Washington 1977; C. Martini, *Der deutsche Carmel*, Bamberg 1922; *Monasticon Carmelitanum: Die Klöster des Karmelitenordens (O. Carm.) in Deutschland von den Anfängen bis zur Gegenwart*, Hrsg. E. Klueting, S. Panzer, A. Scholten, Münster 2012; T. Niklas, *Graficzny wizerunek św. Eliasza ze zbiorów karmelitów na Piasku w Krakowie*, „*Sztuka i Kultura*” 1 (2013), s. 87–99, <https://doi.org/10.12775/SZiK.2013.004>; B. Panek, *Prowincjałowie karmelitów na ziemiach polskich (1397–1997)*, „*Saeculum Christianum: Pismo Historyczno-Społeczne*” 4 (1997) nr 2, s. 43–83; I. Rolska, *The history of the foundation of the Calced Carmelite Church in Wola Gułowska*, „*Folia Historica Cracoviensia*” 22 (2016), s. 377–398, <https://doi.org/10.15633/fhc.2086>; J. Smet, *The Carmelites. A History of the brothers of our Lady of Mount Carmel*, vol. 1, Roma 1975; J. Smet, *The Carmelites. A History of the brothers of our*

Podsumowując, należy stwierdzić, że projekt opublikowania edycji źródłowej najstarszych zachowanych kapituł czesko-polskiej i polskiej prowincji karmelitów ma duże znaczenie dla badań nad kulturą narodową i dziedzictwem Polski w Europie Środkowo-Wschodniej. Materiały te nie były dotąd publikowane ani szeroko wykorzystywane do badań naukowych. Dzięki publikacji oraz krytycznemu opracowaniu akt i protokołów kapituł prowincjalnych, które są najważniejszymi źródłami do dziejów polskich karmelitów, przyszli badacze będą mieli dogodny dostęp do materiałów, które mogą zostać wykorzystane przy

Lady of Mount Carmel, vol. 2, Darien 1976; J. Smet, *The Carmelites. A History of the brothers of our Lady of Mount Carmel*, vol. 3, Darien 1982; J. Smet, *The Carmelites. A History of the brothers of our Lady of Mount Carmel*, vol. 4, Darien 1985; P. Spiller, G. Zań-Ograbek, *Arcybractwo Szkaplerza Świętego przy kościele Karmelitów w Krakowie „na Piasku”*: historia, duchowość, ikonografia, Kraków 2001; S. Sulecki, *Księgozbiór klasztoru karmelitów na Piasku w Krakowie*, Kraków 2014; S. Sulecki, *O nieznanym gmerku karmelity o. Jana z Kazimierza (zm. 1551)*, „Krakowski Rocznik Archiwalny” 10 (2004), s. 249–253; S. Sulecki, *Proweniencja jako źródło informacji o elicie karmelitów na Piasku*, „Biuletyn Informacyjny Komisji Historycznej PAN Oddział w Katowicach” 13 (2016), s. 33–37; S. Sulecki, *Stoiński Jan Anioł (ok. 1652–1715)*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 43.4, z. 179: *Sternfeld Ary–Stoiński Jan*, Warszawa–Kraków 2005, s. 632–633; S. Sulecki, *Szablowski Elias*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 46.3, z. 190: *Syska Józef–Szafranec Sykstus*, red. A. Romanowski, Warszawa–Kraków 2009, s. 340–341; A. Szudrowicz, *Karmelici w Kcyni (1612–1835). Rola zakonu w życiu miasta i okolicy*, Bydgoszcz 2001; W. Szymborski, *Uwagi o znaczeniu religijnym Sanktuarium Matki Bożej Piaskowej w Krakowie na przełomie średniowiecza i czasów odrodzenia*, „*Peregrinus Cracoviensis*” 22 (2011), s. 197–216; B. Tomaszewski, *Dzieje klasztoru OO. Karmelitów „Na Piasku” w Krakowie*, Kraków 1970 (mps); B. Tomaszewski, *Dzieje zakonu OO. Karmelitów w Polsce na Litwie i Rusi (1397–1997)*, Kraków 1988 (mps); T. M. Trajdos, *Fundacja klasztoru karmelitów trzewickowych na Piasku w Krakowie*, „*Nasza Przyszłość*” 60 (1983), s. 91–127; T. M. Trajdos, *Karmelici trzewickowi w Akademii Krakowskiej w XV wieku*, „*Poznańskie Studia Teologiczne*” 6 (1986), s. 291–300; T. M. Trajdos, *Karmelici we Lwowie*, „*Przegląd Historyczny*” 87 (1996) nr 3, s. 497–513; T. M. Trajdos, *U zarania karmelitów w Polsce*, Warszawa 1993; A. Urbański, *Behm Marcin*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 1, red. W. Kończyszński i in., Kraków 1935, s. 399; Wołyniak (J. M. Giżycki), *Z przeszłości karmelitów na Litwie i Rusi*, Kraków 1918; J. Wyrozumski, *Fundacja klasztoru oo. karmelitów na Piasku*, „*Rocznik Krakowski*” 77 (2011), s. 9–14.

opracowywaniu wielu zagadnień, takich jak np. mobilność duchowieństwa zakonnego, drogi awansu (w tym kariera wewnątrz zakonu), kontakty z elitą polityczną i intelektualną Polski, jak również tych związanych z gospodarką, dziejami szkolnictwa, a także prawodawstwa. Planowana edycja źródłowa stanowi pionierską pracę w odniesieniu do zarówno dziejów historiografii karmelitańskiej w Polsce, jak i badań nad mendykantami w epoce staropolskiej.

Należy żywić nadzieję, że edycja da kolejny impuls do badań nad dawnymi zakonami i modelami religijności. Z kolei planowane w przyszłości prace nad słownikiem przyczynią się do poznania środowisk zakonnych i społeczeństwa dawnej Rzeczypospolitej, jak również umożliwią współpracę z międzynarodowym projektem Bibliotheca Carmelitana Nova, wzbogacając go o biogramy pisarzy z polskiej prowincji karmelitów.

Bibliografia

Źródła archiwalne

- Akta kapituł prowincjalnych, sesji definitorów prowincji, kopie pism generała zakonu, z lat 1603–1667, Archiwum Klasztoru Karmelitów na Piasku w Krakowie, rkps 93.
- Apographum omnium privilegiorum conventus Cracoviensis in Arenis*, Archiwum Narodowe w Krakowie, rkps 3329.
- Behm M., *Compendium libri Provinciae 1462–1667, 1678*, Archivum Generale Ordinis Carmelitarum w Rzymie, sygn. II. Polonia Commune.
- Fundationes Monasteriorum FF. Carmelitarum... per Regnum Poloniae*, 1653, Archivum Generale Ordinis Carmelitarum w Rzymie, sygn. I. Polonia 2.
- Liber continens acta et decreta capitulorum generalium, provincialium, definitorialium sub regimine A. R. P. Martini Charzewicz... prioris conventus huius Maioris Arenari Cracoviensis, Archiwum Klasztoru Karmelitów na Piasku w Krakowie, rkps 95.

Liber memorabilium sive tractatus historico-chronologicus de origine, fundatione, erectione, statu aliisque revolutionibus ecclesiae et conventus Leopoliensis, Archiwum Klasztoru Karmelitów na Piasku w Krakowie, rkps 338.

Liber provinciae Poloniae et Magni Ducatus Lithuaniae... continens acta capitularia et definitoria, Archiwum Klasztoru Karmelitów na Piasku w Krakowie, rkps 96.

Liber provinciae Polonae fratrum ordinis Beatissimae Mariae Virginis de Monte Carmeli continens acta et decreta capitularia definitoria..., 1668–1688, Archiwum Klasztoru Karmelitów na Piasku w Krakowie, rkps 94.

Kopiarz klasztoru karmelitów w Krakowie na Piasku, Archiwum Klasztoru Karmelitów na Piasku w Krakowie, rkps 645.

Kośliński A., *Index foundationum monasteriorum Provinciae Polonae Carmelitarum Antiquae Regularis Observantiae*, 1676, Archiwum Klasztoru Karmelitów na Piasku w Krakowie, rkps 92.

Księga nowicjatu w klasztorze karmelitów w Krakowie na Piasku, 1509–1764, Archiwum Klasztoru Karmelitów na Piasku w Krakowie, rkps 128.

Księga zmarłych ojców, braci i sióstr zakonu karmelitańskiego prowincji polskiej w latach 1620–1920, Archiwum Klasztoru Karmelitów na Piasku w Krakowie, rkps 139.

Źródła drukowane

Acta Capitulum Generalium Ordinis Fratrum B. V. Mariae de Monte Carmelo, vol. 1: *Ab anno 1318 usque ad annum 1593*, ed. G. Wessels, Roma 1912.

Acta Capitulum Generalium Ordinis Fratrum B. V. Mariae de Monte Carmelo, vol. 2: *Ab anno 1598 usque ad annum 1902*, ed. G. Wessels, Roma 1934.

Acta des Karmelitenprovinzialen Andreas Stoss (1534–1538), bearbeitet von A. Deckert, M. Hösler, Roma 2000.

Bullarium Carmelitanum: plures complectens summorum pontificum constitutiones ad ordinem fratrum beatissimae semperque Virginis Dei genetricis Mariae de Monte Carmelo spectantes, vol. 1–2, ed. E. Monsignano, Roma, G. Plachius, 1715–1718.

- Bullarium Carmelitanum: plures complectens summorum pontificum constitutiones ad ordinem fratrum beatissimae semperque Virginis Dei genetricis Mariae de Monte Carmelo spectantes*, vol. 3–4, ed. J. A. Ximenez, Roma, Typ. Hermathenea, 1768.
- Corpus Constitutionum Ordinis Fratrum Beatissimae Virginis Mariae de Monte Carmelo*, vol. 1: 1281–1456, a cura di E. Tinambunan, E. Boaga, Roma 2011.
- Deckert A., *Die Oberdeutsche Provinz der Karmeliten nach den Akten ihrer Kapitel von 1421 bis 1529*, Roma 1961.
- Villiers C. de, *Bibliotheca Carmelitana, notis criticis et dissertationibus illustrata*, Orlean, M. Couret & J. Rouzeau-Montaut, 1752.

Opracowania

- Bielak A., Bebak M., *Słowo, obraz i dźwięk w „Graduale de sanctis” ze zbiorów krakowskich karmelitów*, Kraków 2022.
- Boyce J., *Carmelite Liturgy and Spiritual Identity. The Choir Books of Kraków*, Turnhout 2008.
- Chodynicki I., *Wiadomość historyczna o fundacyach klasztorów zakonu karmelitańskiego, niegdyś w Polsce i Litwie, a później pod panowaniem Austrii, Rosyi i Pruss, zostających*, Lwów 1846.
- Dębiński J., *Z historii zakonu karmelitów dawnej obserwancji, czyli trzewickowych (carmelitae calceati)*, „*Studia Wrocławskie*” 18 (2016), s. 373–390.
- Dębiński J., *Karmelici trzewickowi i ich działalność ewangelizacyjna w Polsce*, „*Studia Wrocławskie*” 19 (2017), s. 473–492.
- Filek O., *Nauka i nauczanie w zakonach karmelitańskich*, [w:] *Dzieje teologii katolickiej w Polsce*, t. 2, cz. 2: *Od odrodzenia do oświecenia: Teologia neoscholastyczna i jej rozwój w akademiach i szkołach zakonnych*, red. M. Rechowicz, Lublin 1975, s. 367–390.
- Karmelitańskie dziedzictwo Bydgoszczy*, red. M. Puziak, Bydgoszcz 2017 (*Duchowe Dziedzictwo Diecezji Bydgoskiej*, 2).
- Kloskowski G., *Karmelici trzewickowi prowincji wielkopolskiej w XVII–XVIII wieku*, „*Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne*” 98 (2012), s. 149–271, <https://doi.org/10.31743/abmk.11735>.

- Kolak W., *Stanisław ze Stolca*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 42.1, z. 172, red. A. Romanowski, Warszawa–Kraków 2003, s. 82–83.
- Krajewski M., *Kościół i klasztor Ojców Karmelitów w Oborach*, Obory 1986.
- Krajewski M., *Pod szatą Karmelu. Kościół i klasztor Ojców Karmelitów w Trutowie*, Trutowo–Brodnica 2016.
- Lickteig F. B., *The German Carmelites at the medieval universities*, Washington 1977.
- Martini C., *Der deutsche Carmel*, Bamberg 1922.
- Monasticon Carmelitanum: Die Klöster des Karmelitenordens (O. Carm.) in Deutschland von den Anfängen bis zur Gegenwart*, Hrsg. E. Klueting, S. Panzer, A. Scholten, Münster 2012.
- Niklas T., *Graficzny wizerunek św. Eliasza ze zbiorów karmelitów na Piasku w Krakowie*, „Sztuka i Kultura” 1 (2013), s. 87–99, <https://doi.org/10.12775/SZiK.2013.004>.
- Panek B., *Prowincjałowie karmelitów na ziemiach polskich (1397–1997)*, „Saeculum Christianum: Pismo Historyczno-Społeczne” 4 (1997) nr 2, s. 43–83.
- Rolska I., *The history of the foundation of the Calced Carmelite Church in Wola Gułowska*, „Folia Historica Cracoviensia” 22 (2016), s. 377–398, <https://doi.org/10.15633/fhc.2086>.
- Smet J., *The Carmelites. A History of the brothers of our Lady of Mount Carmel*, vol. 1, Roma 1975.
- Smet J., *The Carmelites. A History of the brothers of our Lady of Mount Carmel*, vol. 2, Darien 1976.
- Smet J., *The Carmelites. A History of the brothers of our Lady of Mount Carmel*, vol. 3, Darien 1982.
- Smet J., *The Carmelites. A History of the brothers of our Lady of Mount Carmel*, vol. 4, Darien 1985.
- Spiller P., Zań-Ograbek G., *Arcybractwo Szkaplerza Świętego przy kościele Karmelitów w Krakowie „na Piasku”: historia, duchowość, ikonografia*, Kraków 2001.
- Sulecki S., *Księgozbiór klasztoru karmelitów na Piasku w Krakowie*, Kraków 2014.

- Sulecki S., *O nieznanym gmerku karmelity o. Jana z Kazimierza (zm. 1551), „Krakowski Rocznik Archiwalny”* 10 (2004), s. 249–253.
- Sulecki S., *Proweniencja jako źródło informacji o elicie karmelitów na Piasku, „Biuletyn Informacyjny Komisji Historycznej PAN Oddział w Katowicach”* 13 (2016), s. 33–37.
- Sulecki S., *Źródła do dziejów klasztoru bydgoskiego w archiwach karmelitów, [w:] Karmelitańskie dziedzictwo Bydgoszczy*, red. M. Puziak, Bydgoszcz 2017, s. 205–223 (*Duchowe Dziedzictwo Diecezji Bydgoskiej*, 2).
- Sulecki S., *Stoiński Jan Anioł (ok. 1652–1715), [w:] Polski słownik biograficzny*, t. 43.4, z. 179: *Sternfeld Ary–Stoiński Jan*, Warszawa–Kraków 2005, s. 632–633.
- Sulecki S., *Szablowski Eliaszk, [w:] Polski słownik biograficzny*, t. 46.3, z. 190: *Syska Józef–Szafraniec Sykstus*, red. A. Romanowski, Warszawa–Kraków 2009, s. 340–341.
- Szudrowicz A., *Karmelici w Kcyni (1612–1835). Rola zakonu w życiu miasta i okolicy*, Bydgoszcz 2001.
- Szyborski W., *Uwagi o znaczeniu religijnym Sanktuarium Matki Bożej Piaskowej w Krakowie na przełomie średniowiecza i czasów odrodzenia, „Peregrinus Cracoviensis”* 22 (2011), s. 197–216.
- Tomaszewski B., *Dzieje klasztoru OO. Karmelitów „Na Piasku” w Krakowie*, Kraków 1970 (mps).
- Tomaszewski B., *Dzieje zakonu OO. Karmelitów w Polsce na Litwie i Rusi (1397–1997)*, Kraków 1988 (mps).
- Trajdos T. M., *Fundacja klasztoru karmelitów trzewickowych na Piasku w Krakowie, „Nasza Przyszłość”* 60 (1983), s. 91–127, <https://doi.org/10.52204/np.1983.60.91-127>.
- Trajdos T. M., *Karmelici trzewickowi w Akademii Krakowskiej w XV wieku, „Poznańskie Studia Teologiczne”* 6 (1986), s. 291–300.
- Trajdos T. M., *Karmelici we Lwowie, „Przegląd Historyczny”* 87 (1996) nr 3, s. 497–513.
- Trajdos T. M., *U zarania karmelitów w Polsce*, Warszawa 1993.
- Urbański A., *Behm Marcin, [w:] Polski słownik biograficzny*, t. 1, red. W. Kołopczyński i in., Kraków 1935, s. 399.

Wołyniak (J. M. Giżycki), *Z przeszłości karmelitów na Litwie i Rusi*, Kraków 1918.

Wyrozumski J., *Fundacja klasztoru oo. karmelitów na Piasku*, „Rocznik Krakowski” 77 (2011), s. 9–14.

Zyglewski Z., *Z dziejów klasztoru karmelitów w Bydgoszczy 1398–1816*, [w:] *Karmelitańskie dziedzictwo Bydgoszczy*, red. M. Puziak, Bydgoszcz 2017, s. 61–62 (Duchowe Dziedzictwo Diecezji Bydgoskiej, 2).

Abstrakt

Projekt realizowany na Uniwersytecie Papieskim Jana Pawła II w ramach grantu Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki w latach 2024–2027 zakłada krytyczną edycję najstarszych akt kapituł karmelitów dawnej obserwy w Polsce do 1688 roku. Celem jest publikacja źródeł z archiwów rzymskich i krakowskich w trzech tomach dostępnych także online. Opracowanie umożliwi badania nad historią zakonu, duchowieństwa, edukacji, gospodarki i kontaktów polityczno-kulturowych. Edycja aktów stworzy fundament do dalszych badań prozopograficznych oraz opracowania słownika karmelitów dawnej Rzeczypospolitej.

Słowa kluczowe: karmelici, edycja źródeł, kapituły prowincjalne, Rzeczpospolita, historia zakonów

Abstract

The project, funded by the National Programme for the Development of the Humanities and conducted at the Pontifical University of John Paul II in the years 2024–2027, aims to critically edit the oldest provincial chapter records of the Carmelite Order in Poland up to 1688. Its goal is to publish sources from Roman and Kraków archives in three volumes, also available

online. The edition will support research on the history of the order, clergy, education, economy, and political-cultural relations. These records will lay the foundation for further prosopographical studies and a dictionary of Carmelites in the Polish-Lithuanian Commonwealth.

Keywords: Carmelites, source edition, provincial chapters, Polish-Lithuanian Commonwealth, history of religious orders

